

Ladislav Babić

Dokažite, ili Ga otkazite!

Moj prijatelj (*Assoc Prof. Dr. & Dr. Honoris Causa Sabahudin Hadžialić*) postavio je na društvenoj mreži ironijski intonirani post: „*Ima li Boga? Odgovor znaju bivši komunist!*“, na što sam jednako ironično replicirao: Naravno, jer ti - bivši - u svakom sistemu pronadu svoga boga!, dodajući još: Što se samog *Boga* tiče stvar je krajnje jednostavna. Na vjernicima koji tvrde da ga ima je moralna i logička dužnost da to dokažu. Ostali se zaista time ne moraju zamarati. Pokojni ekonomist *Branko Horvat* otprilike je rekao kako je njemu to pitanje sasvim irelevantno, jer nije znanstveno, pa se stoga njime ni ne bavi. Vjernici bi pametnije učinili da se bave ovozemaljskim, realnim, negoli metafizičkim - izmišljenim stvarima. Naravno, to ne znači da njih ne cijenim kao ljude, ali njihovu vjeru nikako. Na tome bi s moje strane i završilo da se nije uključio treći učesnik, koji je inicirao i raspriro raspravu:

„Od B.Horvata dosta ograničeno. Bog se ne dokazuje u epruветama niti pod mikroskopom. Znanost ne može dokazati nikakvom formulom ljepotu Betovenove glazbe. Ako su za Vas te stvari izmišljene morate se barem složiti da pitanja nisu izmišljena. Razumnom biću se nameću sama od sebe. Znanost odgovara na pitanje "kako". Na temeljno pitanje "zašto" ono ne odgovara niti je to tema znanosti. Odgovori su u vjeri i filozofiji. Reći da je to glupo može znanstveni fundamentalist (poštujem stav makar ga ne dijelim) ili plitki um (Eliot bi rekel.. shallow people!)“

Rasprave uvijek počinju kad ideje jednog učesnika potaknu reakcije drugog (ili drugih), te odvratih, otprilike: Prva Vam je pogreška što znanost isključivo povezujete s formulama. To nije istina. Dalje, znanost ne odgovara samo na *kako*,

već i zašto. Recimo zašto se voda isparava, zašto nastaje kancer itd. Što se *Beethovenove* glazbe tiče, naravno da se ne može opisati formulama, ali izrada klavira, teorija o muzičkim harmonijama, svugdje znanost ima svoje prste. *Beethoven* je samo - za razliku od nas - imao [špurijus](#) za upotrebu datosti. Ako iza toga vidite *Boga*, to je Vaš problem. Uostalom, pozivanje na „*ljepotu*“ njegove glazbe kao dokaz nedokazivosti (u kontekstu rasprave) *Boga*, je sasvim promašeno. Stara mudrost kaže da o ukusima ne valja raspravljati, a neki bi (glede suodnosa s muzikom) spomenuli kako je *ljepota* u ušima slušatelja. Ako Vam je moguće *Beethovenova* glazba mrska, hoćete li ga spominjati u vezi nedokazivosti *Davla*? Neki majmuni, čak i ptice, prave primitivna oruđa kojima se služe - vidite li i u tome *Svevišnjega*? Čudo jedno kako se Vašem "razumnom" biću *Bog* nameće "sam od sebe" - ja bih prije rekao da se nameće čovjeku bez razuma! Već sama činjenica da toliki "razumni" vjernici ratuju cijelu povijest, kako uzajamno tako i u inim smislovima, dovoljno govori koliko su oni razumna stvorenja. Ako mislite da ste božji proizvod, poput lonca nekog lončara, evala Vašem umu! Istinska filozofija se već riješila *Boga*, on je ostao tek kao socijalnoevolucijski relikv među vjernicima kojih je - statistička istraživanja to pokazuju - [sve manje](#). Pa, naravno da su pitanja izmišljena, poput ovoga kojeg postavljam Vama: "pjeva li zeleni tangens sopran ili bariton?". Jesu li temeljna, druga je strana medalje, a znanost je sve bliže odgovoru na njih, pa vi nestrpljivci morali i još nekoliko tisućljeća čekati na odgovore. Vi pak biste htjeli ovaj čas, uopće ne shvaćajući povijesnost prirodnih i socijalnih pojava. Pa čemu vi vjernici uopće živite, kad već znate odgovor(e) na "temeljna pitanja". Što će vam uopće znanost? K'o roboti provodite neki "božji plan" o kojem pojma nemate kakav je? No, *Davo* izgleda odnosi pobjedu, zar ne?

Toliko za uvod u ono što me zanima - *dokazivanje postojanja Boga*. Religije su se oduvijek, od primitivne prvobitne zajednice i njihovih totemističkih vjerovanja do današnje tri velike monoteističke religije (*kršćanstvo*, *islam*, *judaizam*; istočnjačke religije mnogo su bliže filozofiji i manje naivne od spomenutih koje su mješavina mita i ideologije) prilagođavale duhu vremena, doprinoseći i same njemu, ali uvijek prevazilazene od životnijih spoznaja ljudskog roda. Što bi bilo s kršćanstvom, primjerice, da ga [Konstantin Veliki „Milanskim ediktom“](#) nije učinio ravnopravnom državnoj politeističkoj religiji, nakon čega je ista bila izgurana s evropske religijske pozornice, pitanje je samo tzv. [alternativne povijesti](#) koje nas ne zanima (možda bi kršćani izumrli a lavovi se namnožili?). Tako su grčki, i njihovi pandani, rimski bogovi postali relikvi povijesti, a kršćanstvo je u isti koš izguralo i one nordijske, koš koji zovemo mitologijom. Tijekom povijesti spomenute monoteističke religije su se prilagođavale, počevši od

starijih korijena od kojih su uzimale prerađeno gradivo („*da se Vlasi ne dosjete*“ kako nisu odveć originalne), tako i jedna drugoj, u osnovi radeći minorne promjene zaodjenute u novu formu, radi dokazivanja vlastite nadmoći nad ostalima, a najviše su od stvarnosti (naročito znanstvenog napretka) bile prisiljene „*mic po mic*“ odustajati od vlastitih prevaziđenih vjerovanja, dolazećih u sukob sa naučnim spoznajama. Pod, za religije nepodnošljivim teretom nauke - naročito poslije trijumfa heliocentričnog sustava i *Darwinove teorije* – kršćanska teologija je bila prisiljena činiti korake kojima je mislila anulirati utjecaj znanosti na obračun sa svojim bajkama za malu djecu i iracionalne te licemjerne ljude, koji neštedimice koriste produkte nauke, tehnike i tehnologije, istovremeno im poklanjajući manje povjerenje no vjeri. Otuda i tvrdnja da se (ne)postojanje *Boga* ne može znanstveno dokazati, i budalaštine o nedokazivosti ljepote *Beethovenovih* simfonija ili *Rembrandtovih* slika, ili užitka ljubavnog zanosa, misleći da su time eliminirali sukob znanosti i religije (teologije), pa čak i neki znanstvenici (recimo od naših [V.Paar](#) i [D.Pavuna](#)) pozivaju na koegzistenciju nauke i religije, na neku njihovu navodnu komplementarnost. [Teologija](#) kao „*ukupnost učenja o Bogu i vjeri*“, jednako je znanstveno zasnovana kao „*nesilogija*“ iliti „*ukupnost učenja o Nessie*“ – čudovištu iz *Loch Nessa*. Još ćemo se time pozabaviti, ali ispravno i vrlo lijepo je to [sročio](#) talijanski esejist, istraživač povijesti religija i prevoditelj sa starog hebrejskog, *Mauro Biglino*:

„Teologija je naime posebna misaona forma – stvara ideju Boga, određuje mu moguće attribute i onda provodi stoljeća diskutirajući o onome što je ona sama zadala. Ona je u osnovi autoreferencijalna: budući da nema na raspolaganju konkretan predmet studija jer Bog to ne može biti, ne čini drugo nego da proučava samu sebe i ono što sama razrađuje, i prava je sramota za sva društva, sve države svijeta i cjelokupnu znanstvenu zajednicu što njeno proučavanje legalizira kao sastavni dio programa sveučilišta, bez obzira koju vjeroispovijest terminom teologija obuhvatili.“

Kao što rekoh ranije, teologija iz „*vakuuma*“ postulira *Boga* i njegova svojstva, a potom zabranjuje znanosti da se pita o dokazivosti tih postulata, do besvijesti se baveći mljevenjem vlastitih, ničim opravdanih pretpostavki. Dapače, postulirajući *Boga* kao apsolutni entitet, ni ne primjećuje da njegove navodne upute ljudskom rodu (sadržane u „*Knjizi nad knjigama*“ već stoljećima posve zastarjelom i zreloom za arhive knjižnica i proučavatelje ljudske povijesti i mitologije) sasvim relativistički prilagođava duhu vremena, kakao ne bi izgubila svoje vjernike (kojima pamet ipak, doduše krajnje sporo, difundira iz pozadinu u čeone režnjeve mozga), a napose svoje materijalne privilegije i one (praktički sve manje, naročito

nakon *prosvjetiteljstvom* i *Francuskom revolucijom* usvojenog *sekularističkog* diskursa) da se miješa u sve pore društva. Jedino joj je preostala etika kao kako-tako relevantno područje bavljenja njome, ali i tu kod racionalnih ljudi ne može konkurirati humanističkoj etici kao grani filozofije, i evolucijskim te antropolojskim nastojanjima da objasne njene temelje na prirodni način, bez posezanaj za mitologijom i metafizikom.

I tu dolazimo do navodne nedokazivosti *Božjeg* postojanja, za što se kao slamku spasa religije hvataju iz dva razloga. Da zaštite opravdanost vlastite opstojnosti i odstrane utjecaj znanosti na miješanje u „*religijske posle*“, što izrazito utječe na prethodno rečeno – oboje unaprijed osuđeno na propast. Naravno, ne koliko sutra, kako nestrplježi koji ne shvaćaju povijesnost prirode i razvoja ljudskog roda i duha zamišljaju, pa kao protuargument, videći da religija i sutra još opstaje, vitlaju time pred nosom skeptika. *Skepsa* je osnovna voditeljica znanstvenog razvoja, i nema razloga da ona ne obuhvati sva ljudska područja koja ne robijaju autoritetima, od istraživačkog (nema znanstvenog *Boga!*) sve do iracionalnog, metafizičkog. Koliko je licemjeran teološki stav o nedokazivosti *Boga*, a još više vjerničke pastve koja o teologiji veze nema već svoja shvaćanja temelji na bajkama, tijekom misa pričanih s propovjedaonice (većini su znanstveni principi još daleko manje shvatljiviji od teoloških, a bajku „*shvaća*“ i infantilna osoba), bajkama koje započinju s „*U ona vremena...*“, govori i činjenica kako su se najveći crkveni autoriteti i filozofi od njih prihvaćeni, vijekovima trudili upravo dokazati božju opstojnost! Upućeniji će se sjetiti barem tri vrste pokušaja dokazivanja *Boga*. To su *ontološki*, *kozmoški* i „*dokaz*“ iz *uređenosti* (*teleološki*). Ne ulazeći u te – dakako, neuspjele – logičke „*dokaze*“, spomenut ću tek neke autore, kako bih ilustrirao licemjerje i okretanje teologije za puni kut od svojih neuspjelih pokušaja dokazivanja, e kako bi barem spasili vlastiti obraz smatrajući da su podmetnuli nauci nesalomljivi orah. Nepostojanje nečega je praktički teško dokazati (znanstvenom metodom jeste, poput nepostojanja *prepetuum mobilea*), pa su si ustvari sami skočili u usta s obzirom na svoje povijesne pokušaje. Uostalom, dokazivanje je problem autora neke pretpostavke. Pokušajte dokazati postojanje živog *Paje Patka* iz *Disneyevih* crtića, negdje u svemiru, pa vidite. Ako pak postoji, vremenom raste vjerojatnost da će se – makar i nakon milijun godina – uhvatiti u zamku naših traženja. Daklem, ako ima *Boga* u ma kojem – ličnom ili panteističkom obliku - dokaz njegove opstojnosti mora biti moguć, tim prije što je i sama religija „*dokazala*“ nejgovo postojanje u obliku *Sina*, jedne od *emanacija* (razumnim ljudima posve neshvatljivog) *Svetog trojstva: Oca, Sina i Duha Svetoga!* Samo je ljudski mozak zapleteniji od mreže koju oko njega pletu religije. Glede ontoloških dokaza spomenut ćemo *Anselma*

[Canterburyjskog](#), [Descartesa](#), [Normana Malcolma](#) i [Alvina Plantinga](#). Kozmološki dokaz zastupali su [Toma Akvinski](#) u djelu „[Summa Theologiae](#)“ i [Leibniz](#), dok u autore „*dokaza iz uređenosti*“ (ili *teleološkog „dokaza“*, baziranog na navodnoj svrhovitoj uređenosti svemira) možemo ubrojiti [Cicerona](#) (u knjizi „*De Natura Deorum*“ – „[O prirodi bogova](#)“, stoljećima prije rimskog priznanja kršćanstva), [Richarda Swinburnea](#) i [William Paleya](#). Svi ti dokazi doživjeli su uspješna logička osporavanja (krah!) recimo još od [David Humea](#) i [Immanuel Kanta](#) pa nadalje, pa se valjda zbog nedostatka mašte za podastiranje inih vrsta dokazivanja kršćanstvo (uglavnom autor govori o njemu, jer nije detaljno upućen u druge religije) okrenulo ka za sebe probitačnijoj metodi (konačno shvatili dečki!), poricanja mogućnosti dokazivanja *Boga* (vidjeti [Brian Davies](#), „[An Introduction to the Philosophy of Religion](#)“, ima i naš prijevod - „*Uvod u filozofiju religije*“).

Postoje stvari koje su u izvjesnom smislu (indirektno) dokazive, ali nikad u eksplicitnom obliku, ali već sama suma činjenica upućuje na njihovo postojanje. Naravno da ne možemo imati dokaz ljubavnog zanosa čovjekovog, koji se u svake osobe drukčije manifestira, ali već znamo dovoljno o anatomiji, psihologiji i naročito biokemiji ljudskog tijela, da možemo jasno govoriti u učešću hormona u navalama njegova bijesa, euforije, boli, sreće, ljubavnog zanosa,... Za to postoje jasni, nedvosmisleni dokazi, ali kako će se – primjerice – osjećaj sreće manifestirati kod sasvim određene osobe, ovisi o sinergiji svih psihofizičkih i biokemijskih faktora koji je tvore, kao i povijesti njezina iskustva u raznoraznim životnim situacijama. Poznajemo razloge radi kojih bor luči smolu, no znamo li kako se on tom prilikom „*osjeća*“, jer neka vrsta osjećaja - kao reakcije živih bića na biokemijske procese u sebi - prisutna je od amebe do čovjeka. Naravno da ne, jer to su isključivo individualni osjećaji. To je svojevrsni psihološki analogon [zakona nepronichnosti](#): „*dva tijela ne mogu istodobno zauzimati isti prostor*“ – dvije osobe ne mogu imati istovjetne manifestacije svog osjećanja, osjećaja i ponašanja, pa onda niti uvjereno znati kako se to manifestira u druge osobe. Pustite li perce s vrha nebodera, sva nauka svijeta neće moći predvidjeti njegovo kretanje (dokazati da će se kretati upravo tako i tako) mada poznaje strukturu atoma, jezgre, elementarnih čestica u detalje, što može i eksplicitno dokazati. Ali kretanje perca neće moći! Toliko faktore (tlak zraka, vlaga, vjetar, građa samog perca, brzina kojom smo ga ispustili, slučajni faktori itd.) utječu na gibanje, tako da je dokazivanje njegove trajektorije praktički nemoguće. Ali, svi ti faktori, od strukture pera do tlaka zraka i postojanje slučajnih faktora (recimo, kvantna mehanika je probabilistička teorija – nije deterministička, već barata s vjerojatnostima) su svaki posebice jasno dokazivi, no njihov utjecaj na konkretno perce može se samo kvalitativno izraziti. Već ovaj relativno kratki tekst trebao bi

racionalnim osobama (kojima svakako ne nedostaje i faktor iracionalnosti, ili emotivnog doživljavanja manifestacija svog života i zbivanja u svijetu) pokazati kako je vjera u nešto, apriorno definirano kao nedokazivo (što, po svemu sudeći, kreatori takvih pretpostavki u samom početku nisu ni slutili) - neutemeljena na ralnim činjenicama. Kažu da je [Marx](#) rekao (a [nije on bio prvi!](#)) kako je „[religija opijum za narod](#)“, pa i tu izjavu - koju ni shvatili nisu - koriste kao municiju kojom ga nastoje diskreditirati, ali tome jeste tako. „[Ta fraza](#), istrgnuta iz originalnog [konteksta](#) (“*Prilog kritici Hegelove filozofije prava*”):

'Temelj religiozne kritike je: čovjek stvara religiju (boga), religija (bog) ne stvara čovjeka. Religija je, doduše, samosvijest i samoosjećanje čovjeka koji sebe ili još nije našao ili je sebe već ponovo izgubio. Ali čovjek nije apstraktno biće koje se nalazi izvan svijeta. Čovjek, to je čovjekov svijet, država, društvo. Ova država, ovo društvo proizvodi religiju, iskrivljenu svijest o svijetu, jer je ono izopačeni svijet. Religija je opšta teorija ovoga svijeta, njegov enciklopedijski kompendijum, njegova logika u popularnom obliku, njegovo duhovno uporište, njegov entuzijazam, njegova moralna sankcija, njegova svečana dopuna, njegov opšti razlog utjehe i opravdanja. Ona je fantastično ostvarenje čovjekovog bića, jer čovjekovo biće ne posjeduje istinsku stvarnost. Borba protiv religije je, dakle, posredno borba protiv ovoga svijeta čija je duhovna aroma religija. Religijska bijeda je jednim dijelom izraz stvarne bijede, a drugim dijelom protest protiv stvarne bijede. Religija je uzdah potlačenog stvorenja, duša svijeta bez srca, kao što je i duh bezdušnih prilika. Ona je opijum za narod.'

ne citira se zalud u skraćenom obliku, koji uostalom niti ne pripada *Marxu* već [Novalisu](#) (“*Vaša takozvana religija djeluje kao opijum: ona potiče i prigušuje bol, umjesto da udjeljuje snagu*”), a pripisuje se i nekim drugim autorima u smislu sedativa za patnje ljudskog roda.“.

[Ideologija](#) se najčešće definira kao iskrivljena svijest čovjekova (u drugom od značenja u kojem je *Marx* koristio pojam), naročito kad se to treba upotrijebiti protiv socijalizma, ali što ćeš iskrivljenije svijesti od religije – ona je prototip ideologije spomenute u ranijem smislu. Ideologija je kao takva neophodna svakom pokretu – naravno - ako nije u se zatvorena, već otvorena novim spoznajama o svijetu i društvu. Religija to nije, ona je samo krajnje pragmatično prilagodljiva radi održavanja iracionalnosti koje zastupa, i [probitaka](#) vjernih i vladajućih elita koje to čine, otprilike kao što to *Amerikanci* kažu: „*Ako ih ne možeš pobijediti, pridruži im se!*“ (dali i *Hitleru*, da je kojim slučajem pobijedio?). Daklem, s obzirom na tvorce pojma metafizičkog entiteta zvanog *Bog*, s obzirom na povijest

religije i prevazilaženje ili sasvim nova tumačenje navodne božje riječi, s obzirom na neuspjele religijske pokušaje dokazivanja *Njegove* opstojnosti, može se reći – ili *Ga* dokažite, ili *Ga* otkazite, ali nemojte se izvlačiti „fazonima“ prihvatljivima samo onima kojima se moždani defekti nepobitno mogu dokazati. Nije ovo mišljenje neki ekstremni, rigidni ateizam kako se nastoji derogirati brojne njegove zastupnike, a ponajmanje protivljenje slobodi vjere što je jedno od demokratskih dostignuća, već nadasve racionalni i logički pristup (treba dodati da *tolerancija* nema nikakve veze s istinitošću stavova, ona je isključivo etička kategorija). Sve pojave u svemiru uspješno se dokazuju i bez potrebe zazivanja *Njega*, a one koje još ne znamo objasniti bit će kad-tad (povijest znanosti to pokazuje) rasvijetljene. *“Napisali ste debelu knjigu (“Izlaganje o sistemu svijeta”) o sistemu svijeta, a da niste niti jedanput spomenuli tvorca svemira?”* spočitnuo je Napoleon francuskom fizičaru Laplaceu. *“Gospodine, ta mi hipoteza nije bila potrebna!”*, spremno mu je odvratio poznati učenjak. Postoji u logici pravilo nazvano po autoru *Occamova britva*, koje govori „*ako jednu pojavu objašnjavaju dvije podjednako dobre teorije, vjerojatnije je istinita ona koja je jednostavnija*“. Koju od do sada objašnjenih pojava je objasnila pretpostavka o postojanju *Boga*, a ne znanost? Ponavljam svoj stav s početka teksta: prema svakoj osobi gajim puno poštovanje kao prema humanom ljudskom biću koje apriori to zaslužuje, što ne znači da jednako moram činiti i prema njegovim stavovima. Nije to nikakav paradoks, jer bih u protivnom slučaju morao gajiti poštovanje i prema stavovima ubojica, pedofila i inih seksualnih manijaka, primjerice. Čovjek je biće vrijedno poštovanja, ali to može diskreditirati svojim neprihvatljivim stavovima, sve do nivoa da izgubiš štovanje i prema njihovim nosiocima. Religija doduše nije takva, mada se tome približava kad se vjernici kolju u svjetskim i lokalnim ratovima, a ponajviše upravo oni to čine (zbog postotka zastupljenosti u populaciji), pritom zabacujući sve u što navodno duboko vjeruju. Što reći o tome da strpljivo (suludo, rekao bih) tisućljećima *očekuju Spasitelja*, ne padajući im na um da to mogu (spasitelji) biti jedino oni sami, dok su neuspjele implementacije socijalističkih ideja s gnušanjem odbacili već nakon tričetvrt stoljeća, skoro jednoglasno prihvaćajući kapitalizam koji ih vijekovima izrabljuje, vodi i gura u lokalne i svjetske ratove? Praktično paroljublje (ljubav prema novcu) brzo je nadvladalo njihov vjernički moral, što je uostalom vidljivo bilo još i prije krstaških pohoda. Vjernici sviju fela su prečesto krajnje samoživa stvorenja, što pokazuje i njihov nipodoštavajući, prezirni odnos spram drugih religija čija shvaćanja dovoljno ni ne poznaju. To liči preziru koji bi tigar, dresiran preskakivati vatreni обруč, pokazivao prema tuljanu dresiranom da vrhom nosa vrti loptu, i obrnuto. Nije zgorega spomenuti da nisu znanstvenici i ateisti anatemizirali, ekskomunicirali, palili i na ine načine privodili k „*pameti*“ vjernike, već upravo obrnuto. Način znanosti je uvijek bio isključivo argument,

činjenica. Samoživci (egoistični, sebeljubivi) ljudi ni ne posjeduju sposobnost temeljito se udubiti u razloge drugih, a naročito ako su oni objektivni, poput razloga naučnika. Vjeru je moguće shvatiti – prvenstveno ispovijedanja grijehova radi – i kao nadomjestak za psihologa, ili priznanja bližnjima i policiji vlastitih nemoralnih ili protuzakonitih „*nepodopština*“. Zbog straha od kazne, otuđenja bližnjih ili osude ljudi koji odlaske psihologu (a naročito psihijatru) smatraju sramotom, sve to nadomještaju neobaveznim, općeprihvaćenim (barem u kulturi s dominirajućim kršćanstvom) ćavrljanjem (u mjeri koju oni određuju) sa svećenikom u ispovjedaonici, uz jeftini oprost grijehova recitiranjem par *Zdravomarija* ili *Očenaša*. *Bog* im je nekovrsni [avatar](#) na kojega prebacuju sve svoje uspjehe, neuspjehe, očekivanja i želje („*Bog je tako htio*“, „*Ako Bog da*“, „*To je božja volja*“, „*Bog neka te čuva*“,...). To znači nedostatak sposobnosti sagledavanja sebe samoga, namjesto toga prebacujući teret na *Boga* apriorno tako definiranog da će oprostiti (ustvari, svećenik u njegovo ime, predstavljajući se ovlaštenim od *Gazde*) i najteže grijehe, eventualno za njih sudeći na „*onom*“ svijetu. Postupak za koji i najrigidniji vjernici potajice očekuju da se nikad neće desiti, čak ako za njih takav svijet i postoji. Pa, ako im je gušt, i neka je – nemam ništa protiv mašte koja začinjava ljudske živote. Meni *Bog* ne treba, treba li njima to je njihova stvar, ali prema drugom čovjeku neka se u svim mogućim situacijama ponašaju ljudski. To je jedini moj zahtjev.

Napomena

Lično imenicu bog pišem malim početnim slovom, ali ovdje činim izuzetak zbog sukladnosti s pisanjem nesvjesnih inicijatora teksta. Citate prenosim doslovno, kako su ih autori napisali. Na kraju, znatiželjnima poklanjam nekoliko meni dragih, podrivačkih [misli](#) znamenitih ljudi, o bogu, religiji i vjeri.

06.02.2020.g.

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>